М.О. Кульчицька
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

РИТОРИЧНА СКЛАДОВА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ МНС

Красномовство завжди сприймалося і реалізовувалося як Сила розуму й мови, за допомогою якої можна впливати на навколишній світ, змінювати його, реалізовуючи основні постулати гармонійної співдії з усіма людьми. І хоч наша свідомість не зводиться лише до слів, донести до людей свої думки, емоції та побажання можна тільки у формі слова. Володіння риторичним словом здавна вважалося найвищим мистецтвом, ознакою освіченої, вихованої людини, здатної успішно спілкуватися, самовиражатися і самостверджуватися у коректній взаємодії з іншими членами суспільства.

Глобалізаційні світові реалії і як їх відлуння – потреба олюднення самих людей, захоплених технократичною цивілізацією, актуалізували поняття гуманоцентричного спрямування сучасного освітнього процесу з метою підготовки духовних, інтелектуальних, високопрофесійних фахівців-особистостей, готових постійно займатися особистісним саморозвитком для подолання комунікативних бар'єрів як у професійній, так і інших формах взаємодії зі світом.

Сучасна риторика – це наука не тільки і не стільки про класичне красномовство, а й про усвідомлену і доцільну, індивідуально й колективно спрямовану повсякденну розумово-мовленнєву активність. Головним "провокатором" та "реалізатором" цього процесу, адресатом й адресантом водночас є все та ж людина – та ж як біологічний вид, але дещо змінена як суспільно значуща й професійно означена істота у всій сукупності її найрізноманітніших комунікативних зв'язків із навколишнім світом.

Людина – високоорганізована суспільна істота, яка має глибинний психологічний потенціал мислити, переживати, співпереживати себе у світі через власні емоції, вчинки й емоції собі подібних. З давніх часів людство виокремило такий спосіб впливати на співрозмовника (усне мовлення) чи навіть навколишній світ (внутрішній монолог, молитва, медитація), як риторика. Згодом майстерність переконливої комунікації настільки розвинулась, що отримала своє наукове обґрунтування й одностайно підтверджені науковцями ознаки універсальності, зокрема, такі, які відзначає Г.Сагач: керованість мисленнєво-мовленнєвої публічної діяльності, розвиток системи необхідних для вдалого виступу особистісних якостей промовця, культура мислення, поведінкових реакцій тощо [1, с. 80-81]. Як бачимо, названі аспекти безпосередньо пов'язані із проявами почуттєво-емоційної сфери життєдіяльності людини, сферою підсвідомого та невербальної комунікації, тобто основними предметами психологічних студій, які входять і у інформаційне підґрунтя існування та розвитку педагогічної науки як способу розвиваючого навчання та передачі набутих професійних знань та соціального досвіду.

Тому в контексті спільного об’єкта дослідження – становлення, розвитку та різних проявів людської особистості – закономірним явищем є органічний симбіоз психології як науки про психічні стани, процеси емоційно-розумової діяльності, педагогіки як сфери підвищеної мовленнєвої відповідальності, впливовості й довіри, та риторики, яка використовує лінгво-прагматичні та інтегральні знання для підготовки і здійснення максимально ефективної переконуючої комунікації (вибір слова, зумовлений емоційно-вольовим станом людини, лексичних засобів, доречних у певних психологічних ситуаціях, контроль духовно-емоційного стану оратора та настроїв аудиторії).

У контексті сказаного очевидна вагома роль риторики у психолого-педагогічній підготовці фахівців сфери МНС, яка включає як теоретичні, так і практичні аспекти оволодіння риторичними уміннями і навичками (зокрема, з педагогічної риторики, дискурсивної та класичної риторики). Їх реалізація може відбуватися на кількох рівнях: 1) особистісний розвиток та фахово спрямована самопрезентація; 2) виконання практичних професійних завдань; 3) проведення масово-роз’яснювальної роботи та взаємодія з різними (віковими, соціальними, моломобільними чи з особливими потребами) групами цивільного населення.

Курс “Риторики” має чітко означене практичне спрямування і для педагогічної підготовки фахівців МНС, оскільки відображає загальні аспекти проведення різних видів інформування та підготовки до нього із урахуванням психологічних, когнітивних та діяльнісних складових.

Такий підхід до вивчення риторики відображено у навчальній програмі дисципліни, зміст якої містить такі основні змістові блоки:

Риторика як наука і мистецтво (розглядаються статус сучасної риторики, її різновиди та визначення, інтегральні зв'язки з іншими науками, поняття класичної риторики і їх новітня інтерпретація, а також роль риторики у професійній діяльності).

Риторика в історії і культурі світу (визначаються поняття “красномовство”, “риторичний ідеал”, типи промовців, основоположні напрямки розвитку класичної риторики, риторика “відкритої долоні” і “стисненого кулака”, аспекти словесної маніпуляції і керування масами).

З історії української риторики (морально-етичне значення риторичної спадщини вітчизняних любомудрів).

Роди, види і жанри красномовства (аналізуються структура, ознаки і жанри академічного, соціально-політичного, соціально-побутового красномовства, види промов за цільовим призначенням).

Основні етапи підготовки промови (сюди входить поетапний розгляд особливостей збирання, обдумування, підготовки тексту виступу, його структурування, мовне оформлення та тренінг виголошення, разом з тим – специфіка моделювання аудиторії).

Структура виступу (містить характеристику поняття “текст”, аналіз способів й методів викладу матеріалу, специфіку побудови та типи промов за знаковим оформленням, правила цитування).

Виражально-зображувальні засоби в комунікаційній діяльності (виділяються поняття “художній образ”, тропи і риторичні фігури, іншомовні фрази, засоби виразності та їх функціональне застосування).

Акція як завершальний етап реалізації риторичної діяльності (розглядається голосова і дихальна техніка, особливості виступу перед мікрофоном, аспекти посилення уваги та досягнення взаємодії промовця зі слухачами, поняття “культура промовця” та “ораторська майстерність”).

Невербальні засоби під час виголошення промови (виділяються важливі в контексті публічного мовлення міміка і різні види жестів оратора, невербальні знаки вираження сприйняття/несприйняття інформації аудиторією).

Особливості діалогічного красномовства (висвітлюються основні види суперечок, типи аргументів і способи доведення, розглядаються правила поведінки й тактика сперечання, припустимі та неприпустимі викрути як прийоми психологічного впливу на опонента).

Риторика є невід’ємною складовою психолого-педагогічної діяльності фахівця МНС, оскільки ця діяльність безпосередньо пов’язана з ситуативним висловлюванням апелювально-навчальних мислеформ за законами ефективної вербальної і невербальної пізнавально-застережної комунікативної взаємодії з одночасним опертям на дослідження з психології.

Життя соціуму постійно видозмінюється, з’являються нові міждисциплінарні науково-технічні розробки (наприклад, аудіо- та відеостимуляція, нейро-лінгвістичне програмування), які розвивають можливості впливу на людську свідомість й підсвідомість. Однак втіха людського спілкування залишатиметься непроминальною: і у найважчі моменти, і у хвилини радості люди прагнутимуть поділитися цими відчуттями з кимось, хто їх зрозуміє. І якщо фахівець МНС знатиме про риторичні особливості мовлення, мислення, сприйняття, запам’ятовування інформації й глибинно усвідомить необхідність особистісного й фахового вдосконалення через засвоєння відповідних знань, то їх практичне застосування дозволить стати кваліфікованим цікавим сучасним фахівцем-співрозмовником, до звернень і повідомлень якого обов’язково дослухатимуться.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сагач Г. Вибрані твори: В 5 т. Т. 1: Риторика “Златоуст”. – Рівне, 2006. – 288 с.
2. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: Навч. посіб. – К., 2006. – 311 с.
3. Психологія: Підручник / [За ред. Ю.Л.Трофімова]. – 2-ге вид. – К., 2000. – 558 с.
4. Вісич Є. Проведення масово-роз’яснювальної роботи у системі МНС: науково-практичний підхід. – Конкурсна наукова робота: [Рукопис]. – Львів, 2010.